

1978

ajja kiri 3

ajakiri

- Toimetused ja talitus: 1 AABS 1968 - 1978
AJAKIRI 2 AK Austraalias (Lugeja veerg)
2661 Kingston Rd. 3 Olla millegi poolt (Toim. veerg)
SCARBORO, Ont. 5 Polis ja Civitas Fanny Sivers
M1M 1M3 CANADA 6 Noored ise! Harry Kiviloo
- Esindus Skandinaavias: 8 Näod / AABS 78
Enno Klaar 9 AABS arvudes
Grindsgatan 52, I 10 Meie historiograafiast Hain Rebas
S - 116 57 STOCKHOLM 12 Vahtkonnavahetus Ilmar Mikiver
Tel. 08 - 42 45 59 15 Noored ja „Meie Elu“
(Aastatellimine: rkr. 50, 17 Jesuiidid Tartus Vello Helk
postgiro nr. 12 77 47-4 18 Surmatants Tallinnas Endel Kõks
Stockholm.) 20 Näod / AK 78
- Esindus Austraalias: 22 „Kalevipoja“ levikust Toivo Raun
Tiia Raudma 23 „Kalevipoeg“ lastele Endel Loo
68 Albert St. 23 Hortus musicus Lawrwnce S. Harris
REVESBY, NSW 2212 25 Armsad naabrid Reino Sepp
Tel. 778069 27 Eesti keel Sorbonne'is Fanny Sivers
(Aastatellimine: A\$ 9.-) 31 Eesti ajalugu Rootsisis Enno Klaar
- Nr. 3 (15) toimetanud: 32 Sumeriidi anamnees Hilda Lepni
Vello Salo (tegevtoimetaja, 33 Näod / Trent 78
tel. (416) 265 - 2458) 34 Peo laul Priit Aruvald
- Vello Soots 35 Eestlaste armuelust Wombat
Henno Sillaste 36 Eestlaste maailmarekordeid K.Krihvel
Heino Jõe 38 Teated: Trent 78
Tiit Telmet (kujundus) mü 78
Tõnu Mägi (talitus) Raamaturiidul
- Aastatellimine (6 numbrit): \$ 10.-
(selles hinnas ka õhupostiga
saatmine ülemeremaadesse)

Kümne aastaga on *Association for the Advancement of Baltic Studies* kasvanud organisatsiooniks, mille 6. konverentsi (11.-14. maini Toronto Ülikooli ruumes) kirjeldamine ei mahu AK veergudele. Huvitavate loengute loetelugi oleks liig pikk.

Hädalahendusena toome teisel üldstatistika ja kokkuvõtted kahest selle konverentsiga ühenduses peetud loengust, siinkohal aga mõtiskelu liikumise – sest seda ta on – tulevikust.

Teaduslik uurimistöö näib olevat üks alasid, kus Kodu- ja Välis-Eesti esindajad võiksid n.ö. neutraalsel pinnal kohtuda ja uurimistulemusi vahetada. Avakõnes märgiti kahetsevalt, et Baltikumist polnud kedagi saabunud. Kutsutud oli.

Et niisugune kontakt pole tänini teoks saanud, oleneb ainult osaliselt AABS-ist, kuid ikkagi. Märkimisväärt pingutustest hoolimata ei ole tal veel õnnestunud täielikult elimineerida ebateaduslikke ettekandeid (näitena kasvõi Antanas Musteikise õpperaamatu-ülevaade *The New Soviet Child*). Sellepärast ei saa ta end ikka veel puht-teaduslikuks organisatsiooniks nimetada. Järgmisel eesistujal – Ivar Ivask – on siin lahendada okkiline probleem.

Ent tuleb ka tingimata küsida, kas konverents oli *niivõrd* madala teadusliku tasemega, et Baltikumist ei oleks hea tahtmise juures võidud kasvõi üksainus esindaja saata? Selles mõttes tuleb tervitada Poola algatust ja küsida: kui Poznani ülikooli noor professor S.F. Kolbuszewski võis tulla ja konverentsil keeleteadusliku ettekandega esineda, miks siis mitte näiteks Paul Alvre Tartust?

AABS-i järgmise konverentsini (a. 1980) on kaks aastat. Oleks tore, kui praeguseni samal uurimisalal, kuid lahus tegutsevad teadusemehed ja -naised leiaksid sinnani võimaluse ... üksteisega *kõne*lda. On valus neid sõnu kirja panna.

Sydneys on praegu väikene, aga aktiivne noorte grupp, ja üheks huvialaks *Aja Kiri*. Üldiselt oldakse AK üle vaimustatud – leitakse et see on väärt ettevõtte, ja et niisugust regulaarselt ilmuvat ja loetavat trükist on väga vaja. Leitakse, et just noortel on senini puudunud hea kvaliteediga, huvitav ajakiri.

Mõtted AK kohta on järgmised:

1. *Uued tellijad*: Suurem osa tellimisi on paratamatult Sydneyst, sest esindaja on siin, ja niimoodi saab inimesi isiklikult „masseerida“. Proovieksemplare on ka mujale saadetud, aga sellest pole senini tulemusi olnud. Lehekuulutustele on vaevalt reaktsioone. Kõige efektiivsem on muidugi misjonitöö – aga selleks on rohkem jõngreid vaja! Pääaegu kõik aktiivsemad Sydney eesti noored, kellel on vähegi huvi AK teemade vastu, on juba tellijad – oleme jõudnud *saturation level*’ini – vähemalt selle grupiga.

Suurem osa vanemaid Sydney inimesi, kellega on esindajal isiklik kontakt, on tellijad. Aga neid on küllalt, kes AK’d ei taha, sest on niikuinii palju lugeda (tellivad *Mana*, *Tulimulda* ja Kirjanike Kooperatiivi raamatuid).

2. *Lugeja kirjad* (neid on huvitav lugeda!): kui on mingi kontroversiaalne teema, võiks seda tõesti läbi mitme AK arutada (kui lugejad muidugi kohe reageerivad).

3. *Sisu. Kohalikud uudised*: Meile on huvitav Toronto ja Rootsi uudiseid lugeda, aga mitte igapäevast seltskondliku elu kirjeldust, vaid veidi „kultuursematest“ juhtumitest (noorte seminarid, kirjandusõhtud, poliitilised ettevõtted). Siia juurde käivad muidugi ka fotod. Senised uudised on olnud huvitavad – neid võiks muidugi ka mujalt olla (meil siin Sydneys juhtub küll vahel huvitavaid asju, aga mitte eriti tihti!)

Artiklite pikkus: Sellega võib rahul olla. On muidugi hea, kui artiklid pole üle viie lehekülje pikad. AK pole *Mana* ega *Tulimuld*. AK’l on eriline ülesanne. Noored meil ei loe *Mana* ega *Tulimulda*, aga nad loevad AK’d – seda gruppi ei tohi ära hirmutada.

Uued ained: naised – rootsi komentaaris oli soovitus rohkem naiste küsimusest kirjutada (nõus! – kas on olnudki rohkem kui üks jutt – nr.4/77? Naiste olukorda võiks tõsisemalt ja põhjalikumalt käsitleda – ma tahtsin selle esimese artikliga mingit reaktsiooni tekitada .. aga ei .. – TR;)

raamatuarvustused – võiks olla komentaare eestikeelsete raamatute kohta (uued) – kodu- ja välismaa raamatud. Need ei tarvitseks eriti „sügavad“ olla – lühikene ülevaade oleks ka hea;

teemaga AK – meie Sydney AK- huviliste grupp (sama punt, kes on *Noortelehe* toimetuses (vaata P.S.) MÜ tegelased, jne.) on juba tükk aega mõtelnud, et võiks mingisuguse „austraalia teemaga“ AK välja anda. Ma ei usu, et me saame tervet AK'd täita (kas see olekski soovitav?), aga nii palju materjali peaks olema, et saaksime peateemaks olla. Ehk oleks ka teistel huvitav meie tegevusest ja ideedest lugeda... Meie kujunduse spetsid (samad, kes *Noortelehte* kujundavad) oleksid huvitatud ka ise kujundamisest.. Kas oleks see võimalik, kui neil määrused teada oleksid? Fotomontaaze oleks muidugi ka. Kommentaare?

P.S. Muide, Austraalias ilmub *Noorteleht* (6 numbrit aastas) ja seda levitame Sydneyst koos *Meie Koduga*. Nagu nimi ütleb, on see leht noortele mõeldud ja ka noorte poolt tehtud. Tegevtoimetaja on 21 aastane ja keskmine kaastööliste vanus on umbes sama (mina tirin vanusekeskmise veidikene ülesse! -TR). Mainin seda, sest selle lehega proovime panna noori lugema, – *Meie Kodu* nad ei viitsi lugeda. *Noortelehes* on mitmesuguse tasemega artikleid – kujundus on moodne ja fotosid päris palju.

Äsjailmund raamatukeses *Eesti emigrantide saatusaastad** nimetab Rein Kordes AK toimetajat *antikommunistlikuks propagandistiks*. Sel puhul näib väike kommentaar omal kohal olevat.

Aja Kirja eesmärgiks on olla vabaks ühiskonnakriitiliseks vaidlusfoorumiks (vt. AK 1/76:1), mis peegeldaks tõetruult eestluse olukorda ja päevaprobleeme nii kodumaal kui võõrsil. Asjaliku arutelu aluseks ei saa AK arvates olla muu kui asjalik informatsioon. Seda oleme püüdnud ka jõudumööda anda.

Rein Kordese eesmärgiks ei ole ilmselt asjaliku informatsiooni andmine. Tsiteerime: „Pärast demobiliseerimist ja sõjavangide laagrist vabanemist võeti ta vastu mungaseisusse ja suunati õppima Vatikanis asuvasse seminari...” (lk. 102). Seda väidetakse isikust, keda pole demobiliseeritud, kes pole iial vangilaagris ega mungaseisuses olnud, Vatikanis elanud või kuskile õppima suunatud! Viis valet ühesainsas lauses (mis näivad pärinevat mingi pagulasskribendi fantaasiast) näitavad rohkem kui selgesti, et Kordesele pole tähtis, kas see, mida ta kirjutab on tõsi.

Seega ei ole raamatuke ka õigupoolest mingit kommentaari väärt, välja arvatud ehk tähelepanu juhtimine selle madalale kvaliteedile. Ent see on hea juhus ka väikeseks mõtiskeluks meie ellusuhtumise – millegi poolt või vastu olemise – üle üldse.

AK toimetused ei poolda näiteks alkohoolsete jookide liigset tarvitamist. Kas ta on sellega anti-alkohoolisel seisukohal? Ei. Ta on hoopis millegi poolt – ja see midagi on *asjalik arutelu*. Ja seda veendumusest, et anti-mentaliteedist ei saa keegi normaalne inimene elada. On vaja olla millegi poolt – mis ei tähenda aga sugugi olla kõige muu vastu.

Kui aga Rein Kordes paneb asjaliku arutelu ja antikommunistliku propaganda vahele võrdsusmärgi, avaldame temale ja tema sorti „kommunistidele” kaastunnet.

*Teine osa. [14.7.1955 - 28.12.1972] Perioodika, Tallinn 1978: 166, br. 25 kop. Trükkida antud 16.2.1978, tiraaž 6 000.

Fanny
Sivers

Kas pärispoliitika või „poliitklik poliitika“?

Sõnal „poliitika“ ja selle tuletustel on praegu nähtavasti kõigil euroopa kultuuri aladel halb kuulsus. Poliitika on rahva meelest rüpane amet ja määrib käed ära. Korralikud, eeskujulikud inimesed hoiavad niisugusest asjast eemale. Kes „poliitikat teeb“, seda ei saa enam usaldada, see käib kõveraid teid, ajab ideedega äri ja kangutab kehtiva ühiskonna aluseid, eriti kui ta kuulub mingisse „opositsioonigruppi“!

„Poliitik“ muidugi võitleb omakasu eest ja on end võib olla mõnele tumedale salavõimule maha müünud. „Politseist“ ei maksa rääkidagi, see kiusab ja pinnib igal pool ja arendab oma „politseimeetodeid“, mille nimetamine juba ajab kananaha selga. Ja „poliitilisest olukorrast“ kõneldakse harilikult ainult siis kui riigiasjad kipuvad sassi minema või kui nad on juba päris omadega puntras.

Neid märkusi olen Prantsusmaal ja ka mujal küllalt kuulnud ja sellepärast ei üllata mind ka eriti balti emigrantide arutused tänavuse AABSi konverentsi suhtes. Mitmed, kes üldse kunagi pole osa võtnud mingist kultuurilisest - rääkimata puhtteaduslikust - üritusest, on kuskilt kuulnud, et balti kongressidel nii Ameerikas kui ka Euroopas olevat tugev poliitiline värving või aktiivne poliitiline tegevus, ja räägivad seda siis oma isiklike kommentaaridega edasi. Nii et mul on tulnud iga sellise kokkutuleku järel vastu võtta etteheiteid: „Kuidas sa ometi läksid sinna, seal ju puha punased“.... või „fasistid“.... või „lätlased“....

Kel võiks olla huvi levitada selliseid rumalaid jutte ?

Agaga küsigem parem, mis on üldse poliitika ?

Sõna tüveks on kreeka *polis* „linn“. Kõik, mis linna, s.t. ühiskonnaelusse puutub, on järjekult „poliitiline“, sellega ka kõik igapäevane tegevus, kasvõi turul ja teatris käimine, tänavapühkimine ja hommikune tervitus üleaedsele. Ja järjekult ka niisugune ühiskonda huvitav ettevõtte nagu balti-aine-line teaduslik konverents.

Kui kreeka keele õppimine seisaks veel igal pool kooliprogrammis, siis poleks seda vaja aegajalt meelde tuletada.

Kuid see iseenesest mõistetav, vajalik ja positiivne „poliitika“ kaob tänapäeval täiesti parteilaste nägelemise ja keerukate kombinatsioonide alla, nii et algmõiste on ise juba ununenud.

Mõistelised nihkumised ja konnotatsioonide tekkimine on keeleteadlastele tuntud nähted. Prantsusekeeles on *voiture* „van-ker“ asendanud *auto*, sest muid vankreid leidub igapäevases kasutuses suhteliselt vähe. Kui endine vanker peaks jälle moodi minema, tuleks talle arvatavasti uus nimi anda.

Kas pole ka umbes samasugune lugu meie „poliitikaga“? Võiksime jätta sõna selle ebasümpaatse tegevuse tähistamiseks, mida prantslased nimetavad *la politique politicienne* „poliitklik ehk poliitikameeste poliitika“, ja looksume uue termini, mis vastaks algsele „poliitikale“ ja mis hõlmaks kõike positiivset või konstruktiivset – meie ühiskondlikus elus väljaspool partei ja rahvuse raame, ja mida võiks tuletada „tsivismist“ ladina *civis* „kodanik“, *civitas* „riik“ kui me eesti keeles parajat väljendit ei leia.

Tegelikult peaks see termin sündima keeleteadlaste ja õigus-teadlaste ühisel algatusel. Praegusel intensiivse poliitiseerimise ajastul aitaks selge vahetegemine võibolla mõndagi vaenu vähendada.

Noored ise!

Harry
Kiviloo

Eva Eichenbaumi arvamused (AK 2, 1978) kutsuvad mõttevahetu-sele. Vaatamata autori põhjendustele, mis võimaldaksid tema ja paljudel teistel jäljetult sulada Kanada ühiskonda, järel-dub tema üsnagi tundelisest arutelist, et kusagil südamesopis on midagi sellise sammu vastu. Küllap see nii loomulik ongi, sest rahvust ei määra mitte sünnipaik vaid päritolu ja keel.

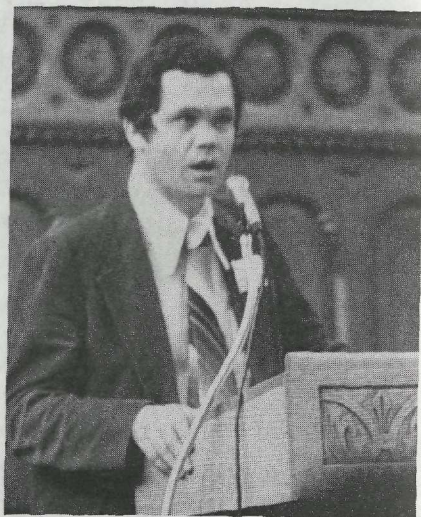
AK piiratud ruum ei luba siin EE eestlusest eemalejäämise põh-juseid sügavamalt eritleda – seda on sobivam teha vestluse korras. Paar asjaolu vajavad siiski nimetamist. Esiteks, olen ülimalt hämmastanud et EE valik: kas olla eestlane või teatud etnilise identsusega kanadalane – põhineb ainult ühe

pisikese rahvakillu (eestlased Kanadas) vähemuse („vana kaardivägi“ Torontos) arvamistele ja tegudele ajalooliselt väga lühikese perioodi kestel. Oleme ju osa rahvast, kes on mitmekümne tuhande kordselt suurem „vanast kaardiväest“ ja kelle kultuuriline areng hõlmab mitut tuhandet aastat. Teiseks on vanem generatsioon võõrsil paljude aastate vältel kulutanud meeletult palju energiat ja raha nigelate tagajärgedega kultuuri- ja kasvatustööks. Äsjaste ürituste madal tase võrreldes paguluse algaastatega ja uus põlvkond kellel on raskusi eesti keeles oma haridusele vastaval tasemel suhelda, on selgeteks näideteks meie praegusest kultuurilisest madalseisust.

Möödunud ei saa aga olematuks teha. Uus põlvkond kes on otsustanud olla eestlased peab *ise* looma ühiskonna kus viljeletakse kultuuri millel on taset, eestilist omapära ja rahvusvahelist tunnustus. Oleks ülim aeg, et noored *ise* korraldaksid õppepäevi, *ise* määraksid tegevust, *ise* valiksid lektoreid, *ise* looksid, *ise* rakendaksid. Ja *ise* suhtuksid kriitiseerivalt oma saavutustesse, vältimaks praegust kehvade ja keskpäraste ürituste taevani kiitmist, sellega kaasuvat kriitilist tuhmumist ja kultuurilist vähjakäiku.

Et kõike *ise* teha on vajalik ka *ise* eesti keelt vabalt osata ja kasutada. Moodsad keeltekoolid õpetavad täiesti võõra keele selgeks mõne kuuga. Nii võib ka iga tahteline eesti noor oma emakeele suhteliselt lühikese aja jooksul viia kõõgi-keele tasemelt haritlase keele oskuseni.

Niisiis, on aeg tegelikkusele silma vaadata ja uutele tegudele asuda – aga ikkagi eestlasena ja eestluse pärast. On tõenäolik, et „vana kaardiväe“ asemele tuleb „uus kaardivägi“, kes hakkab enda auks looma uusi „monumente“ mis peagi ajaloo unustuse hõlma langevad. Vähemuste katsetused Kanadas ja Ühendriikides inglise keeles viljeleda etnilist omapära, ei ole endi ega oma uue kodumaa kultuuri nimetamisväärselt rikkastanud. Ühe rahvusliku terviku osana saame ammutada vaimset jõudu meie ühisest kultuurivaramust ja luua väärtusi mis kestavad üle aegade. Jõudu tööle, noored!

THE AABS CONFERENCES

Name and co-sponsor	Date	Chairmen			Sessions	Papers	Participants on Program
		Conference	Program Committee	Arrangements Committee			
1st Conf. on Baltic Studies at the University of Maryland	Nov.28 - Dec.1, 1968	P.P.Lejins E.J.Öpik V.S.Vardys	J.Gaigulis*	M.Krumiņš	21	51	73
2nd Conf. on Baltic Studies San Jose State College, Calif.	Nov.26-29, 1970	E.Anderson	E.Anderson	H.Jõgis	30	106	127
3rd Conf. on Baltic Studies University of Toronto	May 11-14, 1972	J.Puhvel	M.Valgemäe	O.Träss	34	93	188
4th Conf. on Baltic Studies U.of Illinois, Chicago Circle	May 16-19, 1974	R.Silbajoris	V.S.Vardys	T.Remeikis	35	87	151
5th Conf. on Baltic Studies Program on Soviet Nationality Problems, Columbia University	May 20-23, 1976	I.Lehiste	R.Misiunas	R.Rusis	30	85	161
6th Conf. on Baltic Studies University of Toronto	May 11-14, 1978	V.Nollendorfs	J.Dreifelds	I.Kalnins	42	125	225
The Baltic Area in World War II California State U., San Jose	April 13-15, 1973	G.Wheeler R.F.Staar E.Anderson	E.Anderson	M.Grandozskis	14	33	45
1st Conf. on Baltic Literatures The Ohio State University	Jan.31 - Feb.1, 1970	R.Silbajoris			8	21	23
2nd Conf. on Baltic Literatures The Ohio State University	Oct.28-29, 1972	R.Silbajoris			8	18	23
3rd Conf. on Baltic Literatures University of Wisconsin, Madison	April 29-30, 1977	V.Nollendorfs			8	12	28

* Steering Committee

Kokkuvõtte Hain Rebase loengust Sõltuvus ja opositsioon: Nõuk. Eesti historiograafia probleeme 1945 - 1960, peetud AABS-i 6. konverentsil ja MÜ-Tartu Instituudi loenguõhtul 16.5.78.

Historiograafia on olnud terava ideoloogilise võitluse areen ja jääb selleks; historiograafia on olnud klassi- ja partei-teatusala ja jääb selleks, kirjutas N.Liidu tähtsaim ajaloolane ajakiri *Voprosõ Istorii* a. 1960 (nr. 8:3).

See käsitus ajalookirjutamise teadusest (historiograafia) on üldiselt tuntud: N.Liidus on historiograafia parteiajaloolaste privileeg. See ei tähenda aga sugugi, et seal ei esineks probleeme ja suurigi erinevusi selle põhilise küsimuse alal: kuidas üht konkreetset ajalooraamatut kirjutada.

„Ideoloogilise võitluse relvana“ käsitatud ajalookirjutamise probleemid tekivad eriti siis, kui tuleb uus valitseja, kelle vaateid-tegusid ajaloolased peavad õigustama. Eestis oli vaatedaval ajajärgul kaks niisugust suuremat kursivahetust: Eesti taasvallutamisel N.Liidu poolt 1945 ning pärast Stalini surma (1953) toimunud uue suuna otsingud.

Kummagi puhul valitses pikemat aega ebaselgus selle suhtes, mida täpselt vaja ette võtta, ja tuli ilmsiks lahkarvamisi nõuk. süsteemis olemasoleva kahe erialagrupi – partei- ja akadeemiliste ajaloolaste – vahel. Kummastki perioodist on meil üks ajalooline ülevaateteos – *Eesti NSV ajalugu* 1952 ja selle uusväljaanne 1957 – millede erinevused pakuvad historiograafiliselt paljugi huvitavat. Kahjuks ei ole rida trükitud tekste 1956/7. a. debatist Lääne uurijaile veelgi kättesaadavad.

Aastal 1945 polnud kodumaal ühtki eesti ajaloolast kogemustega N.Liidus harrastatava ajalookirjutamise alal. Seal olid mõõduandvaks a. 1938 Moskvas ilmunud *Kratki kurs* (Partei lühiajalugu) ning a. 1940 välja antud ülistav Stalini elulugu. Nende meetod, keel ja stiil olid võõrad Tartu Ülikooli vaba uurimise vaimus üles kasvanud ajaloolastele. Neid oli jäänud kodumaale vaid kümnekond (ainult kaks doktori kraadiga, teised vähematega). Lisaraskuseks osutus see, et N.Liidu ajaloolased ei olnud veel tegelenud Eesti ajalooga.

Selles olukorras rajati a. 1947 ENSV Teaduste Akadeemia (asut. 1946) juurde Ajaloo Instituut ning samal aastal EKP Keskkomitee

Partei Ajaloo Instituut. Esimeseks ülesandeks oli Eesti ajaloo periodiseerimine (esialgsel kujul lõpetatud a. 1948, viimistletud väljaandes 1954). Järjekorras teisena tuli vene ja eesti rahvaste sõpruse kirjeldamine ajaloo vältel. Kolmandaks võeti käsile kahekõitelise ENSV ajaloo koostamine (juba 1947).

ENSV ajaloo esimene käsikiri valmis juba a. 1948, kuid ei ilmunud trükis (tõenäoliselt peitub arvamiste lahkuminekus selle käsikirja sisu üle ka Hans Kruusi ja Richard Kleisi põlu alla sattumise põhjus, kuid lektorile kättesaadav materjal ei luba seda kindlasti väita).

Septembris 1950 otsustas EKP KK koostada uue, sedakorda hoopis ühekõitelise ajaloo, mis trükiti Helsingi olümpiaadi aastal 1952 ja mille lõputiraadis loeme: *Eesti rahvas on tihedalt koonduanud sms. Stalini ümber. Sms. Stalinis näeb ta oma suurt juhti, parimat sõpra ja õpetajat, kellele eesti rahvas on tänu võlgu kõigi oma võitude ja saavutuste eest. Samas vaimus ilmub kolmekõitelise ajaloo I köide (1955).*

Järgmiseks pöördepunktiks osutus *Voprosõ Istorii* toimetajate Anna Pankratova ja E.N. Burdzalovi organiseeritud lugejatekongress kuu aega enne Hrustsevi hiljem kuulsakssaanud salajast kõnet XX parteikongressil (1956). Siin nimetati ja kritiseeriti esimest korda avalikult Stalini-aegse ajalookirjanduse puudusi.

Sedakorda ei lasknud vastukaja Eestis end kaua oodata ja pääses suure tiraaziga perioodikas (*Sirp ja Vasar, Looming*) sedakorda laiemagi avalikkuse ette, kaasa arvatud Voldemar Milleri pikem ja erakordselt julge raport (*Looming* 1/57), milles 1952.a. ajaloo „lääget lõmitamist ja halleluujalaulmist suur-vene sovi-nismile“ kritiseeriti ning nõuti, et „ajalugu tuleb kasutada teadusena, mitte nagu päevapropaganda vahendit.“

Milleri raport vallandas ägeda debati, mille positiivseks tulemuseks võib lugeda ENSV ajaloo 1957.a. uusväljaandes tehtud parandusi, mida ei ole sugugi vähe.

Meil on ehk liig palju räägitud kirjanike-luuletajate osast uute ideede esiletoomisel. Ajalooraamatutel on mitmeti suurem mõjujupiirkond ja tähtsus ning historiograafia vääriks sellepärast senisest põhjalikumalt käsitlemist.

Ilmar
Mikiver

Stalini surmale 1953 järgnenud poolteist aastakümnet näevad eesti kirjandusajaloo üht suuremat murrangut, eriti Kodu-Eestis. Säälmõju silmnähtav uuenemine, võiks ütelda: vahtkonnavahetus. Sisenevad uued nimed, uued teemad, uued stiilid – ja suruvad taamale aparatshikute kirjanduse. (Märkisin eespool. et nn. kodanikuluule suurkujusid langeb sel perioodil hulgaliselt reast välja ka surma läbi.)

Välis-Eestis ei ole areng küll niisama dramaatiline, kuid vähemalt luules võib ajastu lõpupoole samuti kõnelda vahtkonnavahetusest. Maksma paneb end nüüd juba maapaos välja kujunenud sugupõlv. Ja proosas taandub lähimineviku trauma, andes maad kas psühholoogilisele analüüsile või laialt haara-vaile ajaloolistele romaani-tšüklitele, nn. panoraamromaanile.

Vaatleme kõigepealt lüürika transformatsiooni. Siin on mõlemal pool lahutavaid vesi keskseks teljeks Arbujate vahetult eelnenud perioodi pärand. Kuid see, kuidas pärandiga ümber käiakse, erineb suuresti Kodu-Eestis ja Välis-Eestis. Samal ajal kui Välis-Eestis toimub nagu Arbujatega hüvasti-jätt ja lõpparve tegemine, leiab Kodu-Eestis aset Arbujate taasavastamine ja taasavaldamine. Meenub, et mõlema keskse Arbuja, Heiti Talviku ja Betti Alveri, täielik looming sai välis-eesti lugejale kättesaadavaks juba aastail 1956/57, Kodu-Eestis (piiratud valikkogude näol) aga alles 12-15 aastat hiljem. Sellest hoolimata hakkas kodumaale jäänud Arbujate (Merilaasi, Sanga ja ka Alveri) värssed ilmuma *Loomingus* juba viiekümnendi lõpupoole – koos Arbujaist otsestest mõjutatud uue sugupõlve esindajate, Jaan Krossi, Ain Kaalepi ja Kalju Kanguri lauludega. (Ehtsaist Arbujaist on kirikuvande all püsinud vaid Uku Masing, kelle luulest kodumaal ei ole trükitud pea ridagi; küll aga Välis-Eestis – niisama hästi kui kogu Masingu looming).

Kross-Kaalepi-Kanguri sugupõlv saab vahendajaks kahe ajastu – kolmekümnendi ja viiekümnendi vahel, ning täidab au ja lugupidamisega lünga, mis haigutas ligi kaks aastakümnet Eesti-maa pinnal kirjutatud luules. Nendega liitub juba alates viiekümnendi teisest poolest veel arvukas naisluuletajate

rinne eesotsas Helvi Jürissoni, Ellen Niidu ja Lehte Hainsalu –
– nn. kevadetüdrukutega. Kui järelarbujad Kross ja Kaalep
asetavad luules taas aujärjele särava vaimu, siis kevade-
tüdrukute panuseks on armastus ja loodus. Hing ja vaim jõua-
vad eesti luules tagasi pärast sundpagendust Stalini ark-
tikasse!

Välis-Eestis saab Arbujate pärand hoopis erineva töötluse –
– ja nimelt iroonilises suunas. Selle suuna esindajaiks on
Ivar Grünthal, kes ironiseerib meie ajastu üle, ja Arno Viha-
lemm, kes ironiseerib peamiselt iseenda üle. Seos Arbujate-
ga on Vihalemmal märgatav peamiselt varasemas luules – siin
on sageli tema vormilisteks eeskujudeks nn. leebed Arbujad
(Merilaas, Sang, Kangro), umbes võrdselt sellele, kuidas need
mõjutasid ka sõdurpoiste luulet. Hoopis tihedamalt ja intiim-
semalt on aga Arbujatega vormi- ja sisu-suguluses IVAR GRÜN-
THAL (s. 1924, lõpetanud Treffneri gümnaasiumi 1941,
soome armee ohvitser 1944, arst Rootsis alates 1951. Avaldas
oma debüütikogu *Uni lahtiste silmadega* 1951, oli ajakirja
Mana päätoimetaja 1957-66 ning üheaegu selle veergudel vilja-
kas kriitik ja oma aja kroonik.) Grünthal on arendanud eesti
nelikvärsi (Alveri ja Talviku eeskujul) ning soneti (Underi
eeskujul) sellise vormitäiuseni, kus sisu lahtimõistatamiseks
peab teinekord uurima poetika teooriat. Võtkem näiteks Marie
Underile pühendatud kogust *Meri* 1958 järgnev topelt-nelik-
värss:

<i>Linn lahti, müüri vabel</i>	<i>ristämblikute võrk</i>
<i>toeks pidaliste kabel</i>	<i>maa kärnane veel kõrk.</i>
<i>Kes seekord laineilt laskus</i>	<i>ei kala, kakku too –</i>
<i>nüüd musta missa raskus</i>	<i>on saanud tõusuhoo.</i>

(Värssid siin meelevaldselt poolitatud. I.M.)

Siin ohtrasti kasutatud sümbolid, metonüümiad ja perifraa-
sid näivad vihjavat kindlaile poliitilistele reaaliatele:
pidaliste kabel = (võibolla) teisitimõtlejate võitlus;
maa kärnane = (võibolla) Teisest Maailmasõjast laastatud
inimkond, moraal või riigikord; *kes seekord laineilt laskus* =
(võibolla) aktivist, tõepõhja otsija. Tõlgendusi on tõe-
näoliselt teisigi ja erinevaid.

Kuid Grünthali valu – masendus kaotatud Vabariigist, pettumus esimesest armastusest – on niivõrd söövitav, et see tuleb enamasti läbi kõige baroksemalt üleskrivitud värsitehnikast. Enamik ta laule on vahetumalt haaravad, ehkki üha iroonilised. Näit. kuidas Grünthal kasutab sini-must-valge motiivi: *Valged laevad viivad õilsat valet/.... Mustadega mängit elu malet/ märgin üles/... Mis ma sain on soove sinikilet/ ripsmeiks lõigand kahepus...* (luuletusest *Silu, jää!* Grünthali viimasest kogust *Mõõt on täis* 1964).

Kümneis lauleis võib leida Vabariigi lipuvärve umbkaudselt selles tähenduses: *sinine* = lootuste minevik; *must* = oleviku kurjus; *valge* = jää ja lumi (või lubi) kui tulev surm.

Grünthalilt ilmus 1962 värssromaan *Peetri kiriku kellad* ning lisaks senimainituile veel kolm värsikogu. Neis kõigis leidub ka omajagu trotslikku optimismi, kasvõi loojatundest, kasvõi sellest „mustast missastki“, milleks Grünthalile on luuletamine (kolmanda kogu nimi *Must pühapäev* 1954 viitab ehk sellele, et ta end igal seitsmendal päeval võib vabaks arbuda). Kuigi pärast aastat 1964 Grünthal ei ole jätkanud oma luule avaldamist ega kaasaja kommenteerimist, ei maksa lootust kaotada, sest luuletaja ütleb ise:

*Et elu näitab end just läbi hävi,
suur alandus on päevatõusu lävi. (Lepitus kogust Meri)*

Arbujate luules, eriti Talvikul ja Alveril, esineb veel üks lõim: grotesk. Nii Välis- kui Kodu-Eestis tekib vaadeldava ajastu kestel vemmälvärsikultuur, mis osalt läheb tagasi Talviku grotesksele spliinile nagu: *Üks hambutu vanapiiga/ mind unes tallas ja rõhus./ Kas olen ehk **suitsetand liiga**/ või on mul ussid kõhus?* Kuidas toimub selle aine töötlus Vihalemmast ja Lepikust kuni Runneli ja Üdini välja, kuulub samuti käesoleva ajastu vaatlusse.

(Järgneb)

Lugupeetud Aja Kirja toimetuse.

Sooviksime avaldada järgneva kirja, et esitada meie seisukohti ja protesteerida Meie Elus ilmunud artikli vastu, mis käsitles 10. märtsil toimunud eesti noorema põlvkonna nõupäevi Torontos. Käesolev kiri anti ME toimetusele 13. aprillil. Kirja ei ole kunagi ME's trükitud ja ME ei ole võtnud kontakti kirja saatjatega, et teatada, mis põhjustel ME toimetuse keeldub meie kirja avaldamast.

Üheks demokraatliku ajakirjanduse põhiprintsiibiks on *informatsiooni* ja *kommentaari* lahushoidmine. Selle põhimõtte vastu on MEIE ELU rängasti patustanud oma k.a. 10. märtsi numbri esileheküljel, avaldades reportaazhiks maskeeritud massiivset laimu. See laim oli sihitud meie aktiivsemate noorte pihta. See poriloopimine sündis just alanud Noorteaasta alguses ja ilma allkirjata. Nii jääb lugejaile mulje, et tegemist on toimetuse seisukohaga.

See paneb meid küsima: kuhu jõuab eesti ühiskond, kui meile hakatakse serveerima pahatahtlikku fantaasiat asjaliku *informatsiooni* asemel? Neile, kelle isikute pihta laim käis, on sellest tulnud palju pahandust. Neile ja nende vanemaile on helistatud ja neid hurjutatud, noomitud ja sõimatud lugematuid kordi – kõik ilmselt tolle MEIE ELU „*informatsiooni*” põhjal. Kuid peale isikliku mure on meil mure ka eesti ühiskonna pärast. Kui noori niiviisi ilma asjata ja avlikult materdatakse, kust peaksid siis tulema need noored, kes jätkavad eesti ühiskonna tööd?

Kõnesoleval noorte Nõupäeval olid MEIE ELU esindajatena August Kala ja Juhan Käis, VABA EESTLASE esindajana Vally Juhanson, AJA KIRJA esindajana Vello Salo. J. Käis ja V. Juhanson on oma reportaazhides püüdnud olla asjalikud (needki oleksid võinud paremad olla, kuid me ei taha nõuda liiga palju). AJA KIRI on lubanud ära tuua (nr. 2/78) Eeva Eichenbaumi kõne orginaalteksti, kuid see on esialgu alles lubadus ja jääme äraootavale seisukohale.

Laimu autoriks on August Kala, kes on sellega meie silmis lõplikult diskvalifitseeritud reporterina. Lisame sellele kirjale niihästi tema laimu kui Toomas Sepa õienduse (koos selle osaga, mida MEIE ELU keeldus avaldamast: noorte au ei ole nähtavasti au, nende ees ei ole vaja vabandada?) sel kujul, kuidas see MEIE ELUS ilmus.

Toomas Sepp on olnud eesti skaudijuhina tegev juba kolm aastat. Selle asemel, et tunnustada seda vabast ajast tehtud tööd ja julgustada seda edasi tegema, on tema sõnad täiesti ümber pööratud. Kas on ime, kui niisugune käitumine paneb tema ja teisedki asjaosalised mõtlema, kas nad saavad veel jätkata tööd eesti ühiskonnas?

MEIE ELU on veel pärast sedagi avaldanud oma „informatsiooni“ järellainetusi. Nii ütles Eesti Maja juhatause koosolekul Rein Andre: „Viimaste (sic!) noorte nõupäeva kirjeldus ajalehtedes (sic! Aga kas ta luges Vaba Eestlase reportaazhi?) ajas hirmu peale.“ Öige: ka meile! Selle peale J. Saarniit: „Kes on noored? On isegi heameel, et sellest nõupäevast osavõtjad ei ole täna meie hulgas.“ (ME 23. 3., lk.2). Vale informatsioon on niisiis raske õiendustega heaks teha.

Kas MEIE ELUL jätkub julgust seda avalikku kirja ära trükkida? Või on temal ruumi ainult noorte vastu sihitud pahatahtlikkuste tarvis? Meie kiri ei sisalda mingit laimu, vaid tahab tõsta meie ajakirjanduse taset. See kipub liiga madalale langema. Meie arvame, et on hea, kui meil Torontos edaspidigi on kaks võistlevat eesti ajalehte. Kuid kui praegune suund jätkub, on meil varsti ainult üks frustreeritud vanaättide pläraleht. Jumal hoidku meid selle nuhtluse eest.

Kutsume eesti ühiskonda üles MEIE ELU vastutavate isikute peale survet avaldama lehe ajakirjandusliku taseme tõstmiseks.

Torontos, 6. aprillil 1978.

Helge Kurm (laudkonnavestluste juhataja), Toomas Sepp, Eva Eichenbaum, Rita Sui, Lembitu Ristsoo (nõupäeva organiseerija)

Vello
Helk

Sellele teemale sattusin Vello Salo kaudu. Kohtusime 1951. aastal Stockholmis ja siis ta küsis, kas mul oleks huvi nende allikate vastu, mis on säilinud Vatikani arhiivis ja jesuiitide ordu keskuses. Andsin loomulikult jaatava vastuse ja olin juba unustamas, kui aasta hiljem Pariisi kaudu, Roncalli (hiljem paavst Johannes XXIII) - Pusta vahendusel saabus teade stipendiumist, mis mulle võimaldas kaheksakuise peatuse Roomas. Salot siis seal enam polnud, aga tema sõprade kaudu sain endale toa kloostripansionaati Celiol, kus veetsin Rooma jaheda talve. Oma uurimustel avastas palju senitundmatut materjali Põhja-maade kohta, eriti vastureformatsiooni plaane ja kirjavahetust sel teemal. Skandinaavia maadelt tuli palju õpilasi jesuiitide seminaridesse Braunsbergis, Vilnas ja Olmuttis, kus samal ajal ka liivi- ja eestimaalasi õppis. Pärast Taani tagasi pöördumist lõpetasin kõigepealt oma ülikooliõpingud ja kirjutasin selle järele habilitatsioonitöö vastureformatsioonist Põhja-maadel. See valmis 1966. aastal. Olin vahepeal saanud ametisse Taani riigiarhiivi ja uued ülesanded nõudsid oma osa. Püüdsin siiski uurimusi Tartu kolleegiumi kohta jätkata, käisin veel mõned korrad Roomas täiendavat materjali otsimas. Ka mujal, Viinis ja Brüsselis, õnnestus leida lisandeid. Selles töös on Tartu raeprotokollid väga olulise tähtsusega, kuna need sisaldavad andmeid linna ja jesuiitide vahekorrast. Dots. Leo Tiigi kaudu sain nendest protokollidest olulisi väljavõtteid, mis eriti valgustavad lõpuperioodi. Ka Eestis on huvi selle teema vastu. Enn Tarvel ja Jüri Kivimäe on kirjutanud paar ülevaatlikku artiklit. Minul on aga see eelis, et olen saanud kasutada ja uurida algallikaid, eriti jesuiitide ordu keskarhiivis. Kahjuks pole see materjal peale 1600. a. kuigi täislik, eriti hea pildi saab jesuiitide töö esimesest perioodist 1583 - 1600. Vahepeal ole Tartu rootslaste valduses, viimane periood 1602 - 25 kulges vastuolude ja sõja taustal.

Minu töö põhineb üsna rikkalikudale allikatele ja on seetõttu seni üksikasjalisim ülevaade jesuiitidest Tartus. Olen lisanud biograafilised andmed kõikide jesuiitide kohta, kes Tartus on töötanud, ka Eesti- ja Liivimaalt pärinevate jesuiitide ja nende õpilaste kohta. Lisapeatükis on käsitletud Liivimaa koloniseerimisplaane, mis vastureformatsiooni taotlustes mängisid tähtsat osa.

Üldiselt peab ütleva, et jesuiididid tegid suuri pingutusi kontakti saavutamiseks maa pärisrahvaga. Nad lasid tõlkida katekismuse ja kirikulaulud ja püüdsid rahvala õpetada palvetamist. Peamiselt rahutute olude tõttu olid lõpptulemused üsnä nigelad. Ei õnnestunud kindlustada korralikku järeelkasvu maa päriselanike hulgas. Liivi- ja eestimaalaste hulgas, kes ordu liikmeks astusid, on suurem osa saksa ja poola päritoluga. Paistab, et jesuiididid aktsepteerisid kohaliku sotsiaalse ja rahvusliku kihistuse ainult algaastatel, kui paavslilik legaat Possevino tegi suuri plaane vastureformatsiooniks Rootsis ja Venemaal. See aktiivsus hõlmas suuremas ulatuses ka eestlasi, eriti andeka rektori Thomas Busaeuse perioodil, kes aga juba 1591. aastal suri.

Surmatants Tallinnas

Mai Lumiste, *Tallinna Surmatants*
 Eesti NSV Kutuuriministeeriumi väljaanne,
 Kirjastus *Kunst*, Tallinn 1976. 82 lk.,
 64 illustr., neist 13 värvitrükis, tekst
 eesti, vene ja saksa keeltes. Tiraaž 5000.

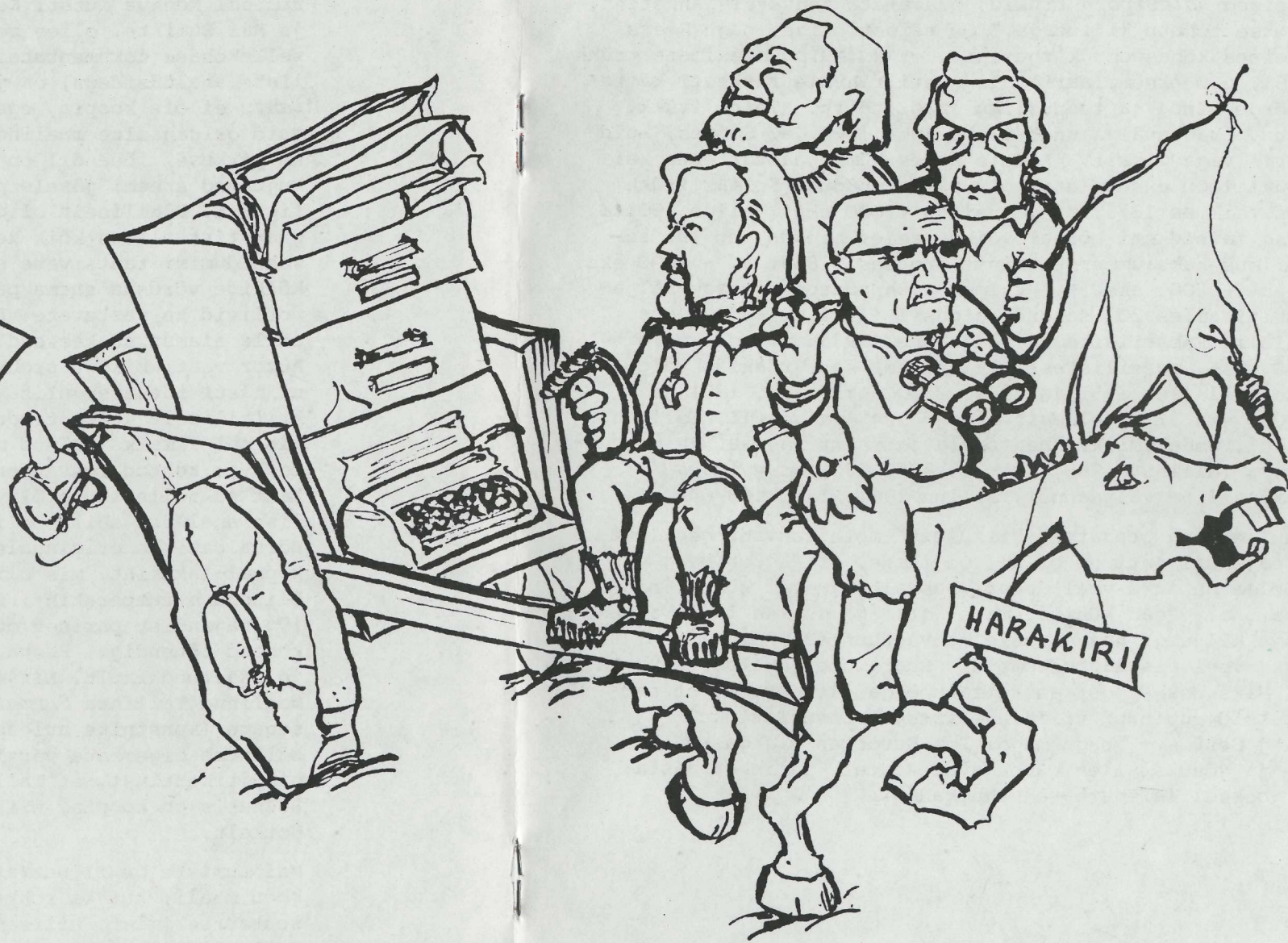
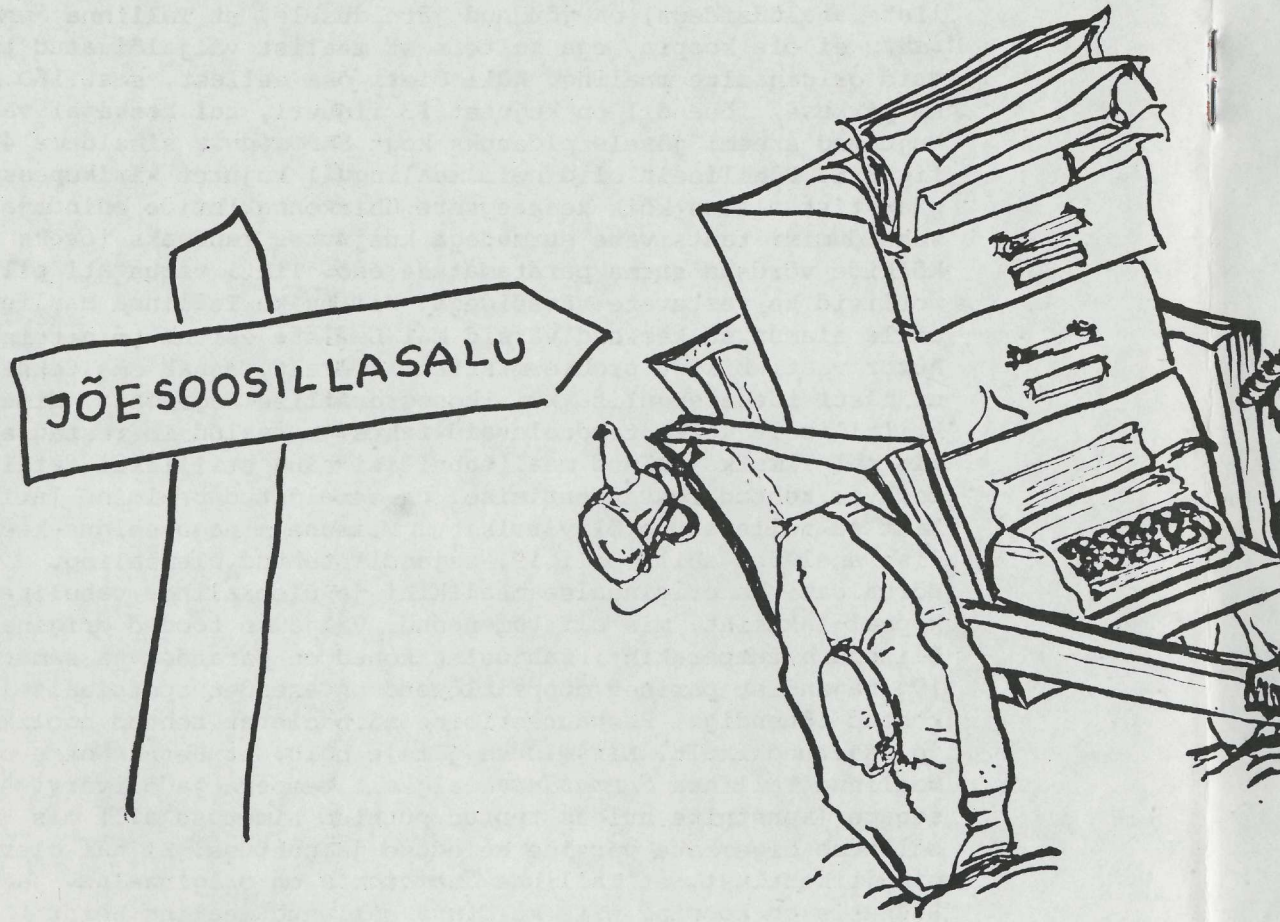
*Endel
 Kõks*

Maikuul 1483 oli kuulus Lüübeklane Bernt Notke Tallinnas ja monteeris Pühavaimu kirikus üles võimsa tiibaltari, mille oli tellinud Tallinna raad ja kuhu kunstnik oli voolinud ka linnapea Derrik Hagenbecki kui donaatore. See altari on kõige väärtuslikum gootika taies Eestis – kuid millal ja kelle algatusel sattus sama meistri maaling *Surmatants* Tallinna, on teadmata. Ainsa dokumentatsioonina on säilinud sissekanne Niguliste kiriku märkmeteraamatus 1603, mille järele Thomas der Schnitzer on teinud mingi töö maalingu juures.

Varasemad kunstiajaloolised uurimused eeldasid, et Tallinna *Surmatants* on varasema ja hävinud Lüübeki Maarja kirikus asunud *Surmatantsu* koopia. Too maal oli olnud niivõrd halvas olukorras, et 1701 last sellest valmistada A. Wortmannil koopia ja paigutati see Maarja kirikusse. Seega arvati, et Bernt Notke maalist on jäänud ainult kaks koopiat, üks Lüübekis, teine Tallinnas. Hiljem esitati C. G. Heise poolt teooria (1937), et restaureerimise ajal lõigati Lüübeki *Surmatantsu* esimene osa maalist maha ja müüdi tallinlastele. Mai Lumiste, kes on keskaegse kunsti eriteadlane, on mitmel puhul selle teooria ekslikusele osutanud

(Kunst nr. 1, Tallinn 1964). Tallinna *Surmatants* oli restaureerimisel Moskva Kunsti Kesk-Restaureerimise töökojas 1962 – 1965 ja Mai Lumiste, olles restaureerimistööd jälginud ning tutvunud sellekohase dokumentatsiooni, fotode, röntgenogrammide ja keemiliste analüüsidega, on jõudnud järeldusele, et Tallinna *Surmatants* ei ole koopia, ega ka teisest maalist väljalõigatud tükk, vaid originaalne maaling. Küll õieti osa sellest, sest 160 x 750 sm pikkusel lõuendil on kujutat 13 figuuri, kui keskajal väljakujunenud skeemi järele pidanuks kogu *Surmatants* sisaldama 49 figuuri. Põhiliselt olid neil maalinguil kujutat kirikupeast paavstist alates kõik keskaegsete ühiskonnakihtide esindajad vaheldumisi tantsivate surmadega kusjuures kandvaks ideeks oli kõikide võrdsus surma paratamatuse ees. Tihti varustati piltmotiivid ka vastavate värssidega. Nii on ka Tallinna maalingul, mille alamsaksa-keelsed värvid Mai Lumiste esitab tõlgituina. Autor vaatleb kogu probleemistikku avaralt, annab oma tekstis niihästi ideearengulise kui ikonograafilise tagapõhja, nimetab kriitiliselt kõiki teadaolevaid fakte ja analüüsib restaureerimisel ilmsiks tulnud maalitehnilisi ning stiililisi detaile. Moskvast tehtud restaureerimisel on eemaldatud pealne laki kiht ja selle alune õlivärvikiht. Viimane – nagu selgus keemilise analüüsi abil – oli 19. sajandil tehtud ülemaaling. Kõrvaldati ka originaalse maalikihi ja ülemaalingu vaheline kopaal-lakikiht, mis oli tumenenud. Välja on toodud originaalne õlisegune temperakiht, kahjustet kohad on parandet ja samuti 19. sajandist pärinev doppehlõuend on asendat spetsiaalselt kootud lõuendiga. Restaureerimine näib olevat tehtud hoolikalt ja asjatundlikult. Kirjelduse järele näib, et Bernt Notke on maalinud Tallinna *Surmatantsu* algselt tempera ja õlivärvi seguga (kunstnike hulgas tuntud putrido nimetuse all) mis säilitab õige kaua värvide heleduse ja puhtuse. Ei näi olevat mingit kahtlust, et Tallinna *Surmatants* on originaalne, ja kuna Lüübekis on koopia, siis ka *ainus* säilinud maaling Bernt Notkelt.

Mai Lumiste on illustratsioonide osas hoolikalt esitanud nii kogu maali, kui ka rohkesti selle detaile olukordades enne restaureerimist, hilisemate maalikihtide eraldamise järele, ja peale lõplikku restaureerimist, samuti ka võrdlevaid fotosid Lüübeki maalist. Raamatu on kujundanud Arne Mesikäpp, kes on saavutanud süngevõitu stiilikuse. Kokkuvõttes väärt raamat lugeda ja vaadata.

Toivo
Raun

Paul Reetsi sõnavõttus (AK 1/78:25) leidub järgmine väide:
„Alles teised *Kalevipoja* trükid, odavamate rahvaväljaannetena, levisid otse tohutu kiirusega.” On täiesti õige, nagu Reets mainib teises kohas oma kirjutises, et *Kalevipoja* esimene trükk (1857-1861; 500 eksemplaari) oli eesti rahvale raskesti kättesaadav kõrge hinna ja teadusliku laadi tõttu. Teine trükk, esimene nn. „rahvaväljaanne” ilmus juba 1862. a. Soomes, kuid seegi levis väga visalt. Kestis umbes kümme aastat enne kui teise trüki 1000 eksemplaari oli välja müüdnud. Kolmas trükk (2000 eks.) ilmus 1875. a. ja neljas (3000 eks.) alles 1901.a. *Kalevipoja* täisteksti kõrval võiks meeles pidada, et 19. sajandil ilmus kaks ümberjutustust proosas (1869. a. - 1000 eks. ja 1885. a. - 2000 eks.). Esimene lühendatud noorsoo-väljaanne trükiti alles 20. sajandi algusel (1904.a. - 3000 eks.). Ainus täielik Vabariigiaegne väljaanne (1935. a.) oli veidi üle 10000 eks., massilistest tiraazidest saab rääkida vaid Nõukogude ajal (aa. 1951 ja 1953: 25000 eks.; aa. 1961 ja 1975: 40000 eks.,). (Vt.*Eesti Kirjanduse Ajalugu* II, Tallinn 1966, lk.86; Endel Nirk, *Kreutzwald ja eesti rahvusliku kirjanduse algus*, Tallinn, 1968, lk. 315, 319-320; *Kalevipoeg* (tekstikriitiline väljaanne), Tallinn 1961, I, lk.63-64).

Igal juhul ei saa „tohutust kiirusest” meie rahvaeepose levikus 19. sajandil juttugi olla. On ilmne, et *Kalevipoeg* oli (ja võibolla on ikka veel) eesti rahvale tähtsam sümbolina kui raamatuna. Peab küsima, miks *Kalevipoja* visa levik ärkamisajal ja hiljemgi haavab meie rahvustunnet? Kas siin ei peitu ikka veel alaväärsuskompleks suuremate „kultuurrahvaste” suhtes? Miks peaks just eesti talupoegadelt ootama, et nad üleöö oleksid muutunud tulihingelisteks rahvuslasteks? Ärkamisaeg Eestis — nagu mujal Ida-Euroopas — algas väikse eliidiga ja jõudis alles vähehaaval aastate ja isegi aastakümnete jooksul laiemate rahvahulkadeni.

Kalevipoeg/Lastele jutustanud Eno Raud/
illustreerinud Heldur Laretei/
Kirjastus „Eesti Raamat”, kolmas trükk
1976, 100 lhk.

Endel
Loo

Heldur Laretei kujundust iseloomustab lõogijõud ja lihtsus. Mitte just pillav detailidega, ometi avab kunstnik ilmekalt lapsele (kui ka vanale!) laiahaardelise mängumaa, kus seiklus ajab seiklusega võidu ja meid paelub muinasmüstika, kisub kaasa kord värvide pehmus, kord kargus, hoiab pinges põhjala põnevus. Heldur Laretei värvimäng pillerkaaritab koduselt soojast (Võiduviskamine) ja lausa hallist (Linnuseehitamine) pidulikku kontrasti (Teekond maailma otsa) või võitluskirksuse (Sõda raudmeestega). Siin on vaatamist ja vaadata on hea.

Kuigi meid köidab esmalt just raamatu värviriik, on Eno Raua juttu ladus lugeda. Pole kirjelduste üleliigsust ja värskatkendid on sobivalt sisse põimitud. Tõsi, et väliseestlase lapsele peab ema-isa sõnaseletustega appi tulema, kuid raamat on heaks ettevalmistuseks Kalevipoja lugudega tutvumisel esimestel kooliaastatel. Parajalt lühikesed on meie vägilase seikluslood ja sama parajusega on annud E. Nirk saatesõnas ülevaate rahvuseepose saamisloost.

Kiitvat võib siin palju öelda. Ka kirjavaliiku, kaanekujunduse ja raamatu hea paberi kohta. Kuidagi aga ei saa kiita raamatu köidet ega kaane väliskatet: ka hoolika hoidja käes kipub lagunema.

Raamat on esimene maailma rahvaste eeposi tutvustavast seeriast.

Hortus musicus

Hortus Musicus Vanamuusika ansambel
(kunstiline juht Andres Mustonen)
(1) Gregoriuse laul. Vana polüfoonia.
(2) Mäng Taanielist.
Ümbris: R. Koik. Meloodia, Riia 1977.
Rbl. 2.70 (kaks plaati)

Lawrence
A. Harris

Tegemist on tagapõhja poolset ebaharilike plaatidega – „idastiielis”* tõlgendatud Lääne-Euroopa muusikast – mis juba sel põhjusel üksi väärivad vähemalt ühekordset tähelepanelikku läbi-kuulamist. Kuid see plaat on ebatavaline ka repertuaari poolest,

sest harva saame kuulda nii pikka valimikku keskaja muusikat, ette kantud ausa püüdega autentsusele. Kaheplaadiline album jaguneb kolme ossa: Gregoriuse laul, varane polüfoonia (esimene plaat) ja üks täielik keskaja liturgiline draama (kogu teine plaat).

Valik on üldiselt avar ja väärrib kiitust, ainult kirikulaul teeb natuke liiq „idamaise“ mulje. Ettekanne kõlab kohati hõõrdunult (ingl. *abrasive*) ja nasaalselt, erinedes selle poolest Solesmes'i kloostri benediktiinikoori omast, mis on olnud juhtiv tolle vana repertuaari taaselustamisel.

Varane polüfoonia kõlab võõralt enamikule kõrvadele tänapäeva Läänes. Üleminekut ühehäälselt laulult 16. sajandi toredale imiteerivale mitmehäälsusele iseloomustavad alguses väga teravad ja 'avatud' kooskõlad, mis saavutavad täidluse alles sajandite jooksul. Tol perioodil arenes eri meloodiate kokkusobitamise kunst, lähtudes lihtsast pealistikkupanemisest. Vaadeldav heliülesvõtte sisaldab mõningaid varasemaid ning ajuti kohmakalt kõlavaid katsetusi tolle tollal uue mõttega. Ettekanne on usutav (vahest paremgi kui palad), kuid kuulajad peavad seda küllap „igavaks“ – pole see ju „ilus“ muusika. Kuid asja ajalooline huvipakkuvus teeb selle kindlasti tasa.

Albumi vaheldusrikkaim osa on üsna pikk 12. sajandi liturgiline draama *Ming Taanielist*. Keskaegse mängutüki karnevali-atmosfäär paelub, meelitades kuulama kasvõi ainult eri meeolelude, tempode ja tämbrite kasutamise pärast. Ansambli kasutatud Oxfordi noodiväljaanne peab neid aspekte silmas ja meie kuuleme niihästi kooslaulu kui ka mitut üksikhäält tõlgitsemas erilaadi palasid, kuhu on ka löökpille (kellad, trummid) „vahele visatud“ – võibolla päris hea väljend kirjeldamiseks toda suuremalt osalt improviseerit muusikat.

Kokkuvõttes: tükike keskaegse talurahva karedat rikkumatust.

Kas oodata lisa? Päris kindlasti! *Hortus Musicus*el piisab võimet ja andumust autentsusele saavutamaks soliidset nime Lääne ansamblite hulgas – ka siis kui mõõdupuuks võtta ainuüksi läänelik muusikapärimus (oleks meie kultuuril ainult kõrva ka Bütsantsi kajade ja idamaa *raga* jaoks...)

* „Idastiili“ all mõistan meloodia-, „läänestiili“ all harmoonia- toonitatud ettekandeviisi. – Arvustus on toimetuse tõlge inglise keelest.

Reino
Sepp

Rahvusnimetusi eesti slängis.

J. Toots esitab õige tähelepaneku AK 3/77:8, et eesti keeles on vähe rahvuste pihta sihit mahlakaid määratlusi. Põhjuseks vist olles, et rahvaste liikumine Eesti pinnal on olnud imeväike võrreldes Põhja-Ameerika sulatuspotiga. See keeleline vaesus ilmneb eriti teatavat laadi Ameerika kirjandust tõlkida püüdes või eestindusi lugedes. Ometi näib, et tõlkijad-kirjanikud ei tunne ega oska tarvitada kõiki neid üsna häid võimalusi, mida pakub Eesti släng.

Olen Eesti slängist varemini näiteid toonud „Manas“ (Nr. 30, 34 ja 42). Rahvusnimetuste osani aga pole seni jõudnud. Nüüd on põhjus olemas AK veergudel heita esmalt pilk nende moodustamise süsteemile ja seejärel võimalustele neid leida. Asja kõlbeline vaatlus, s.o. võõrastevaen ja rassism, ei kuulu aga siia.

Rahvaste kohta käivaid ütlusi on loodud ja luuakse peamiselt nelja meetodit tarvitades:

1. Eesti kirjakeelset riigi- või rahvusnimetusi manipuleerides ja täiendades slängipäraste sufiksiga. Näit.: *kas*-liide sõnades *pohlakas* (poolakas), *indukas* (indiaanlane); *kk* - liide sõnas *kanakk* (kanadalane).
2. Võõrkeelseid riigi- või rahvusnimetusi (ka argood) üle võttes ja eestipärastades. Näit.: *ami*, *jänki* (ameeriklane), *makaron* (itaallane), *rüssa* (venelane), *virulane*, *virukas* (eestlane).
3. Võõrkeelt matkides a) tavalist nime või väljendit avardades kogu rahvale, näit.: *ai-vai* (juut), *vanka* („ivanikene“) (venelane), *frits* (sakslane), *tibla* (sõnast *vitebski*, viitebsklane, üldistatult - venelane).
b) kõlaliselt vastavaid ütlusi luues, näit.: *kops* (lätlane), *räuskas* (leedulane) *nikusiva* (jaapanlane) *pihkunihkunen* (soomlane).
4. Rahvuse või rassiga seostuvaid mõisteid (jooke, sööke, kombeid, omadusi) üldistades. Näit.: *kohvijoodik* (rootslane) *mehu* (soomlane), *makaron* (itaallane), *nõgi* (neeger. NB! haruldaselt ilmikas ütlus, sest et musta värvi sünonüüm

kõlaliselt sarnleb ka rassi tähistava keelendiga. Kasutusel olnud põgenikelaagreis Saksamaal).

Võib esineda ka kombinatsioon mitmest meetodist. Näiteks juhtudel *makaron* (meetodid 2 ja 4), *räuskas* (1 ja 3), *virukas* (1 ja 2) jne.

Mitmete rahvust tähistavate keelendite tekkelugu on selgitamata. Sõja lõppjärgus ja DP-laagreis käibel olnud sakslaste sõimunimi *kämbu* (esineb näiteks Heino Susi romaanides) võibolla on tuletet kas verbist *kämpfen* (seega meetodi nr.3 järele) või ka mõnest muust praegu raskesti aimatavast allikast.

Võime oletada, et eesti keeles esineb tarvitamata reserv rahvusnimetusi sõjaaegses ja -järgses allkeeles, s.o. sõdurite, põgenike, evakueeritute, sõja- ja poliitvangide argoodes. Aastad 1941-50 viisid ju eestlasi kokku üsna suure osaga Euroopa ja Aasia rahvaist ning mitmete ülemere-maalastega. Selle ajastu keelelises pärandis võiks seega esineda jälgi neist kontaktidest. Materjal on aga kogumata ja uurimata (erand: J. Peegli töö E.Korpuse sõdurite argoost, kahjuks seni avaldamata).

Tõlkijal-kirjanikul on ennekõike kohus õppida tundma seda olemasolevat sõnavara, kas siis Saarestet sirvides või spetse küsitelles. Tal peaks aga hädakorral olema ka vabadus eesti keele arengust ette rutata ja sobiv slängisõna välvida.

Meetod 1 pakuks mitte ainult uusi *kas-sõnu*, nagu *brassakas*, *hiinakas* ja *prantsakas*, vaid ka lõppsilbirõhulisi muhkeid moodustusi vanade argoosõnade: *kriminull*, *kondoss*, *sakumm*, *vahvnoi*, *Karlutt* jne. eeskujul, nagu võiksid olla katseks siin konstrueerit: *prantsumm*, *itlurn* ja *türknoi*.

Meetod 2 võiks anda „meksikaanost“ *metsiku* ja U.S.-ist *ussi*, aga ka üle võtta sõnad *japs* (jaapanlane), *hurr* (soome-rootslane), *tsigunn* (mustlane), *tsuhnoi* (eestlane) jne. Või miks mitte ka „Wop“ näiteks *vopsi* või *vapsiku* kujul?

Meetodid 3 ja 4 on põhjatult rikkad lätted, kuid nõuavad loojalt andekat lähenemist, et originaali kitsatähenduslik ja neutraalne keelend omandaks üldkehtivama ja humoristliku

varjundi eestikeelses seoses. Näiteks kui originaalis esineb pilgatava rahva liikmete eesnimeses eestikeelseid nilbusi meenutavaid silpe (*Magnus, Nikolai*), võiks seda seika ära kasutada rahvusnimetuse moodustamiseks. Skandinaavia eesnimest *Per*, kui see antud kontekstis esineks, saaks näiteks moodustada rahvusnimeks *peerud*.

Muidugi kõik sõnad ei sobi igas seoses. See, kas tarvitata keelend lööb „naelapea pihta“, oleneb kontekstist. Nii mõnelgi juhul võiks aga mõni värske slängisõna olla õnnestunum kui kirjakeelne või ümberjutustav väljend, mida Helmi Tillemani tehtud *makaroniõgi* ja „wopi“ tähenduses küll pole.

Eesti keel Sorbonne'is

Fanny
Sivers

Miks Prantsusmaal õpitakse eesti keelt?

Üldiselt arvatakse, et eesti keele õppimisel ei saa olla mingit praktilist põhjust, sest vaevalt küll keegi leiaks tööd sellepärast, et ta oskab eesti keelt.

Sellega on ka veidi vabandatav või vähemalt seletatav mõnede eesti vanemate suhtumine laste keeleoskusesse, sest otsest tulutoovam on kindlasti mõne suure rahva keele selgeksõppimine, - oma kodukeelega ei ole ju midagi „peale hakata“.

Kuid selline arvamine osutub täiesti valeks üldkeeleteaduse seisukohast.

Üldkeeleteadus on kaunis noor teadus, mis uurib keelelist suhtlemist, selle vahendeid ja nende vahendite funktsioneerimist. Juba mõnda aega püütakse tuntud keelte andmetel ülesleida nn. universaalseid elemente, mis esineksid või oleksid kehtivad kõikide maailma keelte suhtes. Selleks peab aga tundma võimalikult palju erinevaid keeli, sest igal keelel, isegi igal murdel on pakkuda midagi originaalset, mida mujal võibolla samas vormis ei esine.

Eesti keel ja üldse soome-ugri keeled on selles suhtes eriti huvitavad. Enamus kuulsaid keeleteadlasi on püstitanud oma teooriaid indo-euroopa, peamist inglise, prantsuse ja saksa keele najal. Teistest keelegruppidest ammutatud andmed võivad

mõnegi esialgse väite uppi lüüa. Näiteks omadussõna (adjektiivivi) kategooria, mida ka peetakse „universaalseks“ (eesti *koer* ja *koer poiss*, „adjektiivne“ tuletus *-ne* nagu *suitsune*, *kuldne*, aga *hobu - hobune!*)

Praegu õpitakse Prantsusmaal väga palju üldkeeleteadust. Isegi need, kelle sihiks on saada emakeele või mõne muu prantsuse koolides õpetatava keele diplomit, võtavad harilikult üldkeeleteaduse oma programmi, et selle abil paremini õpetada ja grammatika keerdküsimusi õpilastele selgeks teha.

Üldkeeleteaduse praktiliste harjutuste jaoks on aga soovitatav võtta luubi alla mõni emakeelest väga erinev keel. Nõnda on paari viimase aasta jooksul kasvanud huvi soome-ugri keelte vastu. Praegu on eriti moes Soome: soome keele õppijaid on igas kursuses käesoleval kooliaastal umbes 30. Aga ka ungari keele kursustel on küllalt osavõtjaid, ja sellega koos ka eesti lektoraadis (vähemalt tosin aastas, arv, mis võib mitme teise keelerühma Pariisis kadestama panna).

Mis võiks siis prantslastele paista nii huvitav eesti keeles?

Kõigepealt juba foneetika!

Kõigile rõhu ja vältuse uurijatele on teada eesti kolm vältet. Kui sellest loengul juttu on, siis otsitakse ikka kuskilt mõni eesti keele tundja, kes võiks seda kvantitatiivset vahetegemist, mis on nii haruldane, üliõpilastele demonstreerida. (Eesti välted on kindlasti sama „populaarsed“ kui hiina toonid.)

Aga ka eesti vokalismiga võib huvitavaid tähelepanekuid teha. Paljud keeled ajavad läbi kolme kuni viie vokaaliga! Meil on neid üheksa, millest muidugi keskvokaal *õ* väärib erilist kommentaari ja aparaatidega katsetamist. Kuid huvitav on eriti nende vokaalide kasutamine onomatopoeetilistes väljendustes.

Nagu teada, on eesti keeles ilmatu hulk heli- ja meeleolu-kirjeldavaid väljendeid, mida on peaaegu võimatu võõrkeeles edasi anda, ja nende variante on ka nii palju, et kõneleja võib nendega suurepäraselt „mängida“. (Vrd. *ähkima*, *õhkima*, *ohkama* ... *lõristama*, *luristama*, *liristama*, *läristama* ... jne.) Neid on juba mõnel pool uuritud ja neist on kirjutatud, aga jääb veelgi uurida ja kirjutada.

Võtame näiteks naeru ja selle väljenduse kirjanduses. Euroopa keeltes naerdakse enamasti *a*, *e* ja *i* peal. (Näit.

Molière'i komöödiates.) Eesti keeles on kasutatavad kõik üheksa vokaali ja igal neist näib olevat oma tähenduslik erinevus. (Näiteks ühes Bernard Kangro näidendis naerab sõdurpoiss *õh-õh-õh* ! Sellist naeru oleks raske ettekujutada noore tütarlapse või sõbraliku vana tädi suust.) Huvitav oleks uurida niisuguseid variante ja võrrelda neid teistes keeltes esinevate võimalustega.

Aga peahuvi objektiks eesti keeles on ikkagi grammatika.

Näiteks nimisõnaliste vormide käänamine. Kooligrammatika järgi on eesti keeles käändeid 14. Tegelikult on see vähem huvitav kui tõsiasi, et neist on kolm, mida võib lugeda üheainsa „põhikäände“ variantideks – nominatiiv, genitiiv, partitiiv: samavormilised sõnades nagu *kana, kala*, erivormilised mujal, kuid kasutatavad samas „kontekstis“, mis selgub rahva-keele ja murrete uurimisel. *Peremees ei ole kodus = peremeest ei ole kodus, poissi – tüdrukut hakkasid vägikaigast vedama = poiss ja tüdruk hakkasid, poja, poja, tule siia* (genitiivne vorm nominatiivse asemel), murdelised või „viga-*sed*“ vormid nagu *selgas pro seljas*, jne.).

Siis äratavad muidugi erilist tähelepanu kohakäanded, milles tehakse selget vahet staatiliste ja dünaamiliste vormide vahel. „Liikumiskäänete“ tõlkimine näiteks prantsuse või inglise keelde on peatükk omaette. Praegu on Pariisis rahvusvaheline uurijategrupp, kes uurib nimelt ruumisuhete (positsiooni ja liikumist tähistamise) väljendamist Läänemere idarannal kõneldavates keeltes (Soome – Lapist kuni Poolani). Selle programmi algtööd tehti eesti grammatika analüüsi alusel. (Minul on uurimistöö dünaamiliste käänete ja liikumist tähistavate tegusõnade suhetest.)

Verbi puhul osutub eriti huvitavaks eitusvorm. Soomlased uhkustavad oma eitusverbiga, mis paneb imetlema meie Pariisi üliõpilased. Kuid eesti eitus tõmbab maha kõik pöördelõpud, nn. verbi pronominaalse aktualisatsiooni märgid: *mina taha/n*, aga *mina ei taha/*. Kõnekeele jälgimine näitab, et selline pöördelõppude ärajäämine esineb ka veel mujal, seal kus eitust ei esine, kuid kus tegevuse olemus on üsna hüpoteetiline, näiteks tingivas kõneviisis: reegliparast vormi *mina tahaksin* asendab igapäevases jutuajamises sageli *mina tahaks*. (Tingiva kõneviisi „tegevus“ on ju veel „tegemata“: *ma räägiksin*, aga võibolla ... *ei räägi*.) Niisiis saame eesti keeles kõnelda isegi reaalsest ja irrealsest kõneviisist, mis muidugi on grammatika uurijatele uudiseks.

Suurt huvi pakub ka aluse ja öeldise analüüsimine. Mis on alus (subjekt) ja mis on sihitis (objekt)? Kas neid on üldse olemas? Need küsimused piinavad üldkeeleteadust juba pikemat aega. Läänud aastal organiseerisime väikese kollokviumi, kus sai neid asju pikalt – laialt arutatud. Sel aastal läheb diskussioon samal teemal edasi. Eesti keeles tulevad selle teemaga jälle need eelpoolnimetatud kolm „põhikäände“ vormi esile – täis- ja osaalus, täis- ja osasihitis – nimetav, omastav, osastav. Kuidas neid seletada, kuidas neid analüüsida? Kas saab üldse kinni hoida mõistest nagu subjekt („alus“) ? Grammatikud seletavad lause puhul nagu *raske on elada*, et *elada* on alus, *on* on öeldis ja *raske* on öeldistäide (predikaat). Kuid esiteks juba võib kõnekeeles *on* välja jääda: *Raske elada!* Mis jääb siis predikaadiks, kas *raske* või *elada* ? Väljend *raske* märgib igatahes antud olukorda, nii et seda võib „predikatiivseks“ nimetada. Aga miks siis peab sellel predikatiivil tingimata „subjekt“ olema? Sõna *elada* võib asendada adverbiaalse väljendiga *siin linnas* või *sellel töökohal*. Viimaseid ütluse elemente ei peaks keegi aluseks.

Peale nende, siin lühidalt nimetatute, on eesti keeles veel küllalt huvitavaid nähteid, mis tasuksid ligemat silmitsemist ja mille abil võiks üldkeeleteaduse teooriatesse uusi tuuli tuua.

Igatahes peaksime soovitama üliõpilastele, kel on veel eesti keelt kõnelevad vanemad või sõbrad, et nad kasutaksid põhjalikult seda haruldast võimalust keele õppimiseks. Ka eesti keel on varandus, mida ei tohiks teeveerde lamama jätta.

Enno
Klaar

Hain Rebas, ajaloodoktor Göteborgis, on saanud suurema summa ja vabad käed Rootsi Riigi kõrgemast uurimiskeskusest – Statens Humanistiska och Samhällsvetenskapliga Forskningsrad – et uurida eesti minoriteeti Rootsis aastatel 1939–1974.

- Kui kaua on Sul aega antud uurimise läbiviimiseks?
- Kolm aastat.
- Miks on eestlased Rootsis huvitavad sellise uurimuse läbiviimiseks? Ma mõtlen rootsi seisukohast?
- Eestlased olid suurem sisserändajate alias põgenike grupp Rootsi 40. aastatel. Meie kohta on siin maal igasuguseid arvamisi ja kuuldusi olemas aga faktiliselt ei teata meist siiski kuigi palju. Vahepeal on pääsenud Rootsi suured grupid teisi sisserändajaid oma eriliste probleemidega. Nüüd siis ollakse huvitatud, et kuidas tegelikult vanim ning kohanenuim imigrantide grupp on üle elanud oma esimesed aastakümned. Tahetakse ja loodetakse õppida kogemustest. Huvi ja oodatavad vastused oleksid mitmelt nivoolt. Näiteks nii mini- kui makroperspektiivilt (tänapäevane üksikisik aga ka Läänemere rahvaste minevik) ja kui etniline vähemus.
- Kes veel tunneksid huvi uurimise tagajärgede vastu?
- Muidugi esmalt meie ise, kuna me ikka veel ei tea täpselt kes me olime, kes oleme nüüd ja kuidas oleme muutunud. Ka kodumaa eestlased tunnevad huvi meie vastu. Ka peaks tugeva jõuga kerkima uuesti päevakorda see peapõhjus ja algtegur – miks ja millistel motiividel jätsid kõik need inimesed maha oma kodumaa.
- Kas oled leidnud kaastöölisi?
- Senini ainult rootslaste hulgast; eestlasi pole veel ühtegi leidnud

Hilda
Lepni

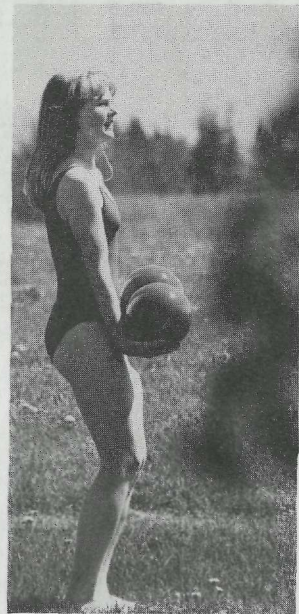
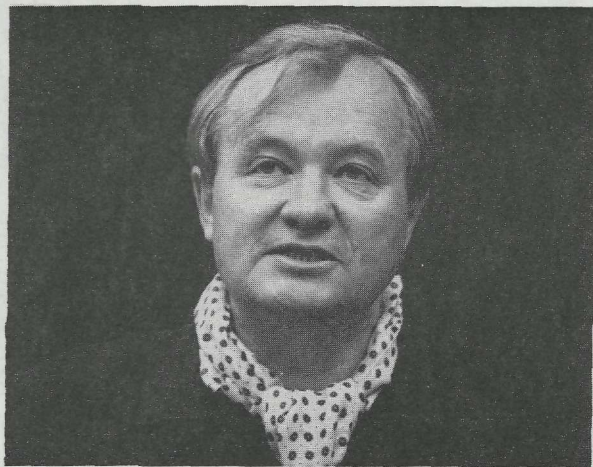
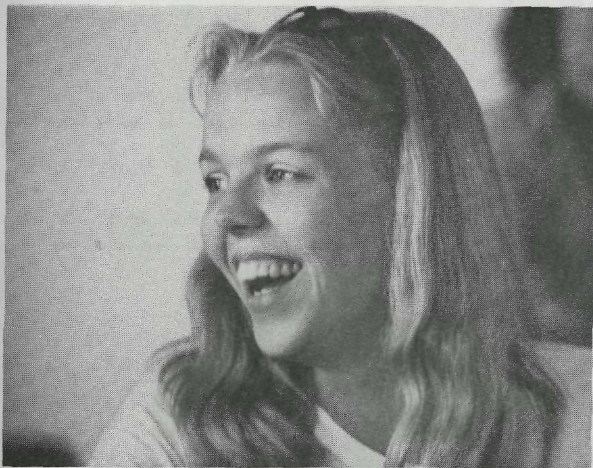
Sumeriidi ajalugu ja levik Eestis peaks psühhiaatreid huvitama: tal on ebausuj ja nakkushaiguse tunnuseid. Ta kerkis esile alaväärtuse-tunde tõukel.

Kui möödunud sajandil keeleuurijad tõestasid läti ja leedu keelte suguluse sanskriti keelega, ei annud see rahu ühele meie esimestest keeleteadlastest, Tartu ülikooli eesti keele õppejõule dr. Karl August Hermannile. Leedu ja läti keelte kuulumine indo-euroopa gruppi näis võrduvat nende rüütlikslõõmisega. Hermannile ei meeldinud meie väljajäämine sellest toredast grupist, kuhu kuulus ka meie mõisnike saksa keel.

Kui mõned sõnavasted savitahvlite kiilkirjast olid teiste keelte varal tõlgitud, hüppas ta järeldusele, et seal on eesti silpe, olgugi et nende häälendamist ei suutnud keegi enam esile manada. Ilma vastava doktori-väitekirjata levitas ta seda uskumist ka oma õpilastele.

Nende hulgast kirjutas ausa fantaasia-loo kirjanik Ansomardi (P.A. Pitka) Vene-Jaapani sõja ajal, toetudes ajalehis toodud Jaapani kindralite nimedele Ojama ja Togo, samuti kõigil Jaapani laevadel esinevale tunnussõnale „Maru“. Ansomardi pseudo-nüüm oli laenatud isatalult. Ka teine selle talu poegi, admiral Johannes Pitka kasutas seda silbi-kõla sarnasuse ideed kui abiventiili oma meelekibeduse kergendamiseks, kui ta väljaränd Kanadasse ebaõnnestus. Ta avaldas *Päevalehes* rea artikleid silbi-sarnasusest eesti ja sumeri keeles Mägi Kurdla varjunime all. See näitab, et ta ei sõandanud kasutada oma kuulsakssaanud pärisnime nende kirjutiste puhul. Ka ei ole ta seda teooriat maininud oma memuaarides.

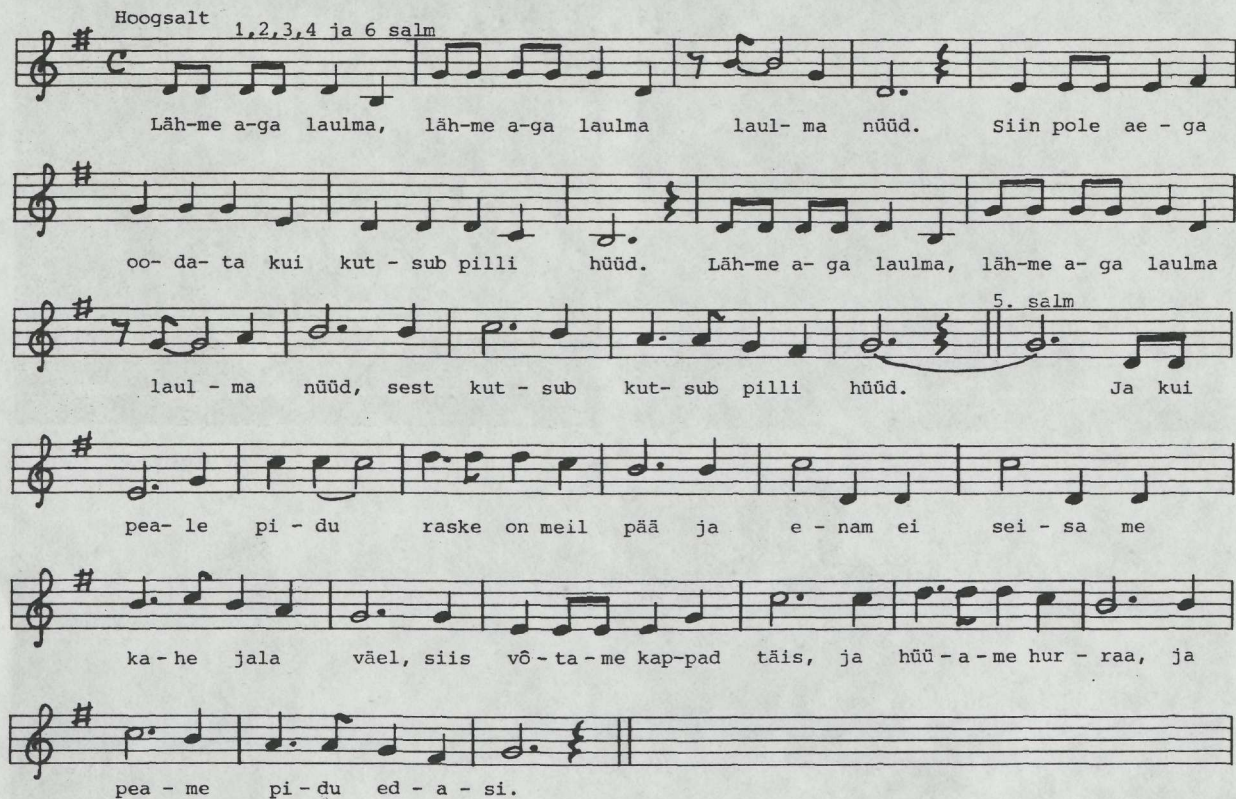
Sumeri-usku nakatus veel kolmaski Hermannii õpilane, eelmiste sõber Georg Waimel, kui ta leidis Kanadas Churchyardi Atlantise-stiilis raamatu mingist Mu või Ma nime kandvast mandrist, mis vajunud ookeani põhja. Waimel ise mainis ühel loengul Eesti Majas, et tõukejõuks tema teooriale olnud vägevast vastust anda ühele õpetajale, kes tema lapsi nimetanud orjarahva järglasteks.

Urmas Wompa fotod.

Sõnad ja viis: Priit Aruvald

Hoogsalt 1, 2, 3, 4 ja 6 salm

Läh-me a-ga laulma, läh-me a-ga laulma laul- ma nüüd. Siin pole ae - ga
oo- da- ta kui kut - sub pilli hüüd. Läh-me a- ga laulma, läh-me a- ga laulma
laul - ma nüüd, sest kut - sub kut- sub pilli hüüd. Ja kui
pea- le pi - du raske on meil pää ja e - nam ei sei - sa me
ka- he jala väel, siis võ- ta- me kap- pad täis, ja hüü- a- me hur - raa, ja
pea - me pi- ðu ed - a - si.

Õiendus

2. Tule aga tantsi,
tule aga tantsi minuga.
Ära anna korvi,
raske on ju tantsida üksina.
3. Neiukene kallis,
neiukene kallis, lähme pidule.
Tantsu ajal kingin sulle
oma südame
4. Tulge aga siia,
tulge aga siia, pidu on hoos.
Tangot, polkat, valssi samme,
keerutame koos.
6. Tulge aga kokku,
tulge aga kokku, pidu täies hoos.
Sööme, joome, lööme laulu,
eesti rahvas koos.

Priit Aruvald usutelu (AK 4/77:17) palume parandada nii:

Eelistame tükke, mis panevad rahva kohe kaasa elama, nagu *Mäepere Mats* ja *Tiina, Tiina...* Olen katsetanud ka mõne oma loodud lauluga nagu *Lähme aga laulma* ja *Kuulge, Eestimaa pojad* (mõlema sõnad ja viis) või *Tallinna teel* (sõnad), mis on väga hästi vastu võetud.

Wombat

Tuntud estofiil loeb järjekordset kirjutist eesti pagulasnoorte sotsioloogiliste probleemide kohta ja raputab murelikult pead. Kõik on ühekülgne, mõtleb ta, sest *austraaliala* eestlaste salajased mõtted on uurimata jäänud. Tuntud estofiil on aga ka amatöör-sotsioloog ja otsustab seda viga parandada. Esimene ettevõtte tuleks teemal „austraaliala eesti noor ja armastus“, ehk täpsemalt „kas austraaliala eesti noored on võimelised armastama?“ kuna see on nii päevakohane, arvab amatöör. Suure otsuse ajal on tema nagu võtnud tüüpilise kangekaelse eestlase ilme – umbes niisuguse võiks ette kujutada, nagu oli eesti talupojal, kui ta mõisnikuga vaikset võitlust pidas.

Meie ama-esto-sotsio hakkab kohe uurimuse küsimusi paberile panema – ideed voolavad ja vaimustus tõuseb. Ettekujutuses kerkib vägev pilt – põhjalikud vastused igast Austraaliala nurgast! Eestlased, tüdinenud kuivadest poliitilistest probleemidest, koonduvad kontroversionaalse küsimuse arutamiseks. Aga järsku, keset seda suurt stseeni, kohkub amatöör: kõike seda andmestikku peab ju ilmtingimata uurima, ja selleks on statistikateadlast vaja! Onneks meenub amatöör-sotsioloogile, et *tema* on ka amatöör-statistikateadlane – ainult vaja vanadest ülikooli-raamatutest veidi järele vaadata...

Projekt hakkab liikuma – küsimuslehti levitatakse sadade kaupa üle maa. Amatöör-statistik on aga tegelikult professionaalne raaliteadlane, nii et vahvad programmid, mis sissetulnud informatsiooni analüüsivad, on aegsasti kirjutatud. Amatöör-sotsioloog (ehk – statistikateadlane ehk professionaalne raaliteadlane) ootab kannatamatult esimesi tulemusi, nagu oleks ta kandidaat, kes närvitseb valimiste tulemuste üle.

Ja siis hakkavad vastused pärale jõudma... aga seda pettumust ja meelehärma! Tervele reale tarkadele ja teaduslikele küsimustele nagu: „Kas austraaliala eestlane on hea armupartner?“, „Mida te arvate eestlase armastusvõimetest – on ta võimeline oma tundeid väljendama?“, „Kas eestlasest armupartner tüdineb kiiresti?“, „Kas eesti noor otsib abielus kindlust?“, on

vastatud kahe lühikese ja lakoonilise sõnaga: EI TEA. Ühel ankeedil olid seletuseks juurde lisatud: „Oleksid seda kõike pidanud *austraaliala* noortelt küsima...”

Nagu Tammsaare ütles: „... eestlane eestlast ei armasta, tema armastab venelast ja sakslast – niisuke on eestlane.”

Amatöör-sotsioloog/statistik vaatab kurvalt professionaalse raaliteadlase komplitseeritud programme ja rebib need tükki-deks – näol aga sama kangekaelne ilme, sest amatöör elab tuntud estofiili hinges edasi ja sepitseb juba järgmist ettevõtet.

Eestlaste maailmarekordeid

Kristjan
Krihvel

Sellest päevast peale, mil salgake enne kukke ja koitu ülestõusjaid teiste *ees* Keelepaja juurde jõudis (ning seega rahvusgrupi esimese maailmarekordi saavutas!) ja autasuks sai ainulaadselt tähendusrikka nime *eestlased*, ei ole nende järeltulijad mitte ära väsinud maailmarekordeid jahtimast. Neid ei ole ehk arvult nii hirmus palju, aga selle eest on nad meil hästi kõrva taha pandud. Näiteks *Sõida tasa üle silla* lugu.

Kuidas see aga siiski juhtus – Issanda aastal 1977 on kalendritegijatel, entsüklopedistidel ja muudel paberimäärijatel hoopis kahe silma vahele jäänud kogunisti viis uut eestlaste tippsaavutust, mis olgu siinkohal *ad perpetuam rei memoriam* raamatusse raiut.

- 1) *Õigekeelsussõnaraamatus* (Tallinn 1976) loeme:

biljon, -i, -it miljard; miljon miljonit
triljon, -i, -it miljon miljonit

Nii et meil on üheainsa superarvu – miljon miljonit – tähistamiseks tervelt kolm sõna: *miljard*, *biljon*, *triljon*. Missugune teine (ükskõik kui suur!) rahvas on samaga hakkama saanud?

Märkigem mõõdamines, et *ÕS*-i trükivigade loetelus (lk. 927j) puudub üks: sõna *miljard* on omal kohal ära seletatud arvuga „1000 miljonit” – ilmselt puudub 3 nulli. Et vältida selliseid piinlikke eksitusi, tuleks soovitada *biljoni* puhul rakendatud protseduuri: arv sõnadega välja kirjutada – siis ei teki nullivigu.

- 2) Stokholmi *Välis-Eesti* raamatute ja heliplaatide nimekiri 1977 ei ole veel maailma pikim-paksem, küll aga Välis-Eestis: ikkagi ligi tuhat tiitlit uemat raamatuvara. Ent selle viiendal leheküljel peitub süütu sissekande taga

Küng, A. Mis toimub Soomes? Soome-N.Liidu suhetest.

EMP 1977. 310 lk. pk. Skr. 59:-, \$ 18.-

jälle üks eestlaste maailmarekord: kõigi aegade kõige kallim taskuraamat!

- 3) *Soviet Union* nr. 2/1977 pajatab: „The Livonian Chronicle, the ancient history of Estonia, has been translated from Latin into Estonian for the first time. Estonian Latinist R.Kleis has worked for more than ten years on this history of the Eastern Baltic”.

Pobeda naša! Mis sellest, et keegi Jaan Jung on Henriku „alguskirja järele wälja annud" Issanda Aastal 1883 ja Julius Mägiste 1962 (juba siis võis lugeda, et „Kleisil on ilmumas" — sellest on tõesti rohkem kui kümme aastat): üks tõsine tõlkija võib võistlejale aastat sada edumaad anda ja ikkagi esimeseks tulla! Eestlasele ei ole midagi võimatut.

- 4) Erasektorliku elimineerimise erialal ennetab eelneva Eduard Laugaste, kes pole mitte ainult hakkama saanud *Eesti rahvaluule* teise, parandanud trükiga, vaid hoopis hullema tükiga: veel paar aastat tagasi *EKBL*-is Oskar Looritsale rinnajaoga alla jäänud, on ta nüüd oma rivaali omaloomingulise tehnikaga otse olematuks teinud (palun, kontrollige registrist). Kuuldavasti kavatsevat autor oma rekordit ületada teosega kommunistlikust rahvaluulest, mis saab hakkama Karl Marxita.
- 5) „About 40 per cent of the inhabitants live in the rural districts, but the majority (66 per cent) are down-dwellers." Nii *Estonian Soviet Socialist Republic*, Moskva 1972:8. Seda eestlaste umbes 106 %-list maailmarekordit pole veel ametlikult kinnitatud.

Trent '78

Eesti Liit Kanadas korraldusel toimus mai „pikal nädalalõpul“ – 20.-22. mail – seminar teemal eesti kultuurielu ja selle organiseerimine. Seminar leidis aset Peterborough Trenti ülikoolis, kus toimus ka eelmisel aastal Eesti Liidu korraldatud uue juhtkonna seminar.

Käesoleva aasta seminari lektorid ja teemad olid:

S. Veidenbaum, *Eesti kultuuripärand Kanadas.*
 Stella Kerson, *Talentide leidmine ja arendamine.*
 Vello Sermat, *Juhtimise efektiivsus ning Koostöö psühholoogia.*
 Armas Maiste, *Dzässi kujundamisest.*
 Taavo Virkhaus, *Rahvalaulude kasutamine kaasaegses loomingus.*
 Walter Rand, *Eestlus on looming.*
 Peeter Sepp, *Ürgloovsus kunstides ning kuidas kasutada Kanada kultuurpoliitikat.*
 Vello Hubel, *Loov ettekujutus – selle kasutamine ja rakendamine.*
 Roman Toi, *Koorilaulu organiseerimine.*
 Jaan Roos, *Kehaline treening.*

Lauakõnedega esinesid Laas Leivat (*Meie juured on meie eelis*) ja Hain Rebas (*Tähelepanekuid ja selgitusi eestlaskonna elust Rootsis*).

Robert Kreem, Stella Kerson, Toomas Metsala ja Andres Raudsepp esitasid laudkonnavestluse teemal *Ürituste ja programmide ideestamine, planeerimine ja läbiviimine.*

Eri kultuurialade töögrupe juhendasid seminari ajal:

Vello Muikma, *Film, foto ja audio-visuaal.*
 Marga Raudsepp, *Tants ja liikumine.*
 Taavo Virkhaus, *Komponeerimine.*
 Roman Toi, *Koorilaul.*
 Mare Tiido ja Linda Pakri, *Näitekunst.*
 Vello Hubel, *Graafika ja dekoratsioonid.*
 Arvi Kork, *Ulmekirjandus.*
 Urve Karuks, *Tõlkeluule.*

Seminari ajal toimus mitu näitust, demonstratsiooni ja väljapanekut. Neid korraldasid:

Laine Pant ja Mari Veskoja, *Eesti rahvarõivad ja esemed.*
 Ellen Parve-Valdsaar, *Eesti rahvapillid.*
 Martin Kabal ja Alar Viinamäe, *Fotonäitus.*
 Alar Allas ja Tõnu Naelapea, *Film.*
 Hille Sutt ja Meeme Sultson, *Montreali reklaam-programm.*

Seminari üldjuht oli Vello Hubel. Programmi organiseerisid Stella Kerson, Vello Hubel ja Roman Toi. Helge Kurm ja Heli Kopti hoolitsesid seminari halduse eest.

mi '78

Metsaülikooli 12. kursus – mü '78 – toimub 19.-27. augustini Kotkajärvel, Muskokas, Kanadas. Tänavused mü lektorid ja nende teemad on:

Heino Jõe, *Eesti ehted.*

Ilse Lehiste, *Eesti keele murded ning Võitlus vene keele mõju vastu Eestis.*

Enn Nõu, *Kaksikromaani „Lõigatud tiibadega“ ja „Pärandusmaks“ taustad, allikad ja mõtted.*

Helga Nõu, *Romaani „Paha poiss“ telgitagused ja loomismetoodika ning Eesti lastekirjandus tänapäeval.*

Heino Susi, *Iseseisvuse võitluspäevilt ehk Lahus marssida ja koos lüüa ning Sündmusi iseseisvusajast.*

Mare Taagepera, *Saastamine Eestis.*

Rein Taagepera, *Võisturelvastumise matemaatikast, Iseseisvuseta aastad: Balti riikide ajalugu 1940-1978.*

Ignas Tõrmaküla, *Mälestusi Eesti poliitilisest elust.*

Vootele Vaska, *Tammsaare ja tema mõte.*

Taavo Virkhaus, *Kolm eesti heliloojat: Pärt, Tormis ja Rääts ning Oma looming ja selle analüüs.*

Eesti keele ja kõne rühmi juhendavad:

Olaf Kopvillem, Juhan Kurrik, Juta Kitching, Kersti Linask, Oscar Müllerbeck, Enn Nõu ja Evi Vellenurme.

Metsaülikoolis tegutsevad ka järgmised huviringid:

Käsitöö, ehted – Heino Jõe (juhendaja).

tekstiil – Mari Veskoja

Loodusretk – Vello Soots

Rahvatants – Toomas Kütti

Teater – Mare Tiido

Tänapäeva kunst – Peeter Sepp

Saun – Lembitu Ristsoo ja Aino Lökk

Raamatu-
riiul

Leo Villand, *Stiilivaatlusi kirjandustunnis*.

Valgus, Tallinn 1978:172, trükiarv 3000. 70 kop.

Lennart Meri, *Lähenevad rannad. Reisis 130. ja 160. meridiaani vahel*.

Eesti Raamat, Tallinn 1977:416, trükiarv 36000. Rbl. 1.80.

Tiina Nurk, *Kõrgem kunstikool „Pallas” 1919–1940*.

Kunst, Tallinn 1977:222. Trükiarv 4000. Rbl. 2.26.

L. Siimisker, A. Palm. A. H. Tammsaare. *Pildikroonika eluteest ja -tööst*.

Eesti Raamat, Tallinn 1978:304. Trükiarv 20000. Rbl. 5.40.

Jüri Selirand, *Arheoloogia arengujooni Nõukogude Eestis*.

Valgus, Tallinn 1977:88. Trükiarv 2000. 15 kop.

Iko Maran, Heljo Mänd, Kersti Merilaas, *Lastenäidendeid*.

Eesti Raamat 1977:120. Trükiarv 12000. 30 kop.

Eesti Geograafia Seltsi Aastaraamat 1975/76.

Eesti NSV Teaduste Akadeemia, Valgus, Tallinn 1977:264.

Trükiarv 800. Rbl. 3.00.

Teatrimärkmik 1975/76.

Eesti NSV Teatriühing, Eesti Raamat, Tallinn 1977:392.

Trükiarv 3000. Rbl. 2.20.

Ilmar Sikemäe, *Kirjad Vargamäelt*, 2. täiendatud trükk.

Eesti Raamat, Tallinn 1977:238. Trükiarv 28000. Rbl. 1.13.

ISSN 0384-8469

PE $\frac{A}{1166}$ 78,3